

Γραφείο με θέα στον ελληνισμό και στην Ευρώπη

Mario Vitti, Γραφείο με θέα.
Άρθρα και Ομιλίες, Εργογραφία με
Αυτοβιογραφικό σχόλιο, ΜΙΕΤ,
Αθήνα 2006, σελ. 365.
Mario Vitti, Γραφείο με θέα.
Φωτογραφίες 1948-1981, ΜΙΕΤ,
Αθήνα 2007, σελ. 189.

«Θ' ανακαλύψω πετρες και πηγές, άλλα κοιτασμάτα να πλουτισεις το γελιο σου» (Τάκης Σινόπουλος, «Πάνω από τις εποχές», συλλογή *Πέτρες*, 1972)

Ο στίχος του Τ. Σινόπουλου διατηρεί το νόημά του ιδίως εδώ που επιθυμούμε να μιλήσουμε για την πολυετή ερευνητική και διδακτική συνεισφορά του νεοελληνιστή Mario Vitti: οι έρευνές του φέρνουν ευφορία στον νεοελληνικό πολιτισμό! Στη διαδρομή του Μ. Vitti ανάμεσα σε παρελθόν και παρόν, εκτός των άλλων, εντυπωσιάζει η ανανέωση της παρουσίας του στα ελληνικά πράγματα με τη νέα γραφή της

Ιστορίας της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (2003), τις δύο πρόσφατες εκδόσεις του Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης και την έκθεση φωτογραφιών (1.3-12.4) ελλήνων και ξένων συγγραφέων και καλλιτεχνών (1948-1981) για τα ογδοντάχρονά του. Στο τελικό στάδιο βρίσκεται εξάλλου η νέα βελτιωμένη έκδοση του *Έρωτος Αποτελέσματα*, στην οποία αναμένεται ότι ο συγγραφέας, όπως το συνηθίζει, θα αναδείξει πολλά νέα στοιχεία και θα ενσωματώσει πορίσματα ερευνητικά στην εισαγωγή και στα σχόλια του.

Στη σύνθεση *Γραφείο με θέα*, δεκαπέντε δυσεύρετα κείμενα, επιφυλλίδες και ομιλίες του ερευνητή Mario Vitti, ίχνη της πορείας του ακάματου νεοελληνιστή (Μέρος Α', σ. 13-217), συνεχονται με επιλεγμένα αποσπάσματα συνεντεύξεών του (Μέρος Β', σ. 221-238). Στο τρίτο μέρος (σ. 241-295) συγκεντρωμένη η «Εργογραφία» του Μ. Vitti περιμένει ακόμη και τον απλό αναγνώστη να διαπιστώσει το εύρος των ασχολιών και να αναζητήσει ερμηνευτικά κλειδιά για τη νεοελληνική λογοτεχνία στις προσωπικές απόπειρες μελέτης. Έπονται το «Αυτοβιογραφικό σχόλιο στην Εργογραφία» (Μέρος Δ', σ. 299-349), όπου πρόσωπα, ρεύματα, συζητήσεις της λογοτεχνικής και ευρύτερης πνευματικής ζωής, ταξίδια και εκδηλώσεις ενισχύουν ένα είδος απολογισμού του Μ. Vitti, και, τέλος, το πολύτιμο ευρετήριο προσώπων του τόμου (σ. 353-365).

Στο *Γραφείο με θέα* διασταυρώνονται οι δρόμοι της έρευνας, οι διαβάσεις της επιστημονικής θητείας και οι σταθμοί του βίου με τις συνθετικές φιλολογικές μελέτες του (ιδίως: *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* -πρώτη έκδοση στην ιταλική 1971, και ξαναδουλεμένη ελληνική έκδοση 1978, *Ιδεολογική Λειτουργία της ελληνικής ηθογραφίας* -1974, *Η Γενιά του Τριάντα. Ιδεολογία και μορφή* -1977, *Φθορά και λόγος: εισαγωγή στην ποίηση του Σεφέρη* -1978,

Οδυσσεάς Ελύτης. Κριτική μελέτη -1984, *Ο Κάλβος και η εποχή του* -1995 *Για τον Οδυσσεά Ελύτη* -1998).

Ακόμη, ο Μ. Vitti γράφει και μετέχει σε επιστημονικές συναντήσεις ταυτόχρονα με την ανακάλυψη και έκδοση λανθάνοντων έργων, όπως το δράμα *Ευγένια* (Βενετία 1646) του Ζακύνθιου Θεόδωρου Μοντσελέζε (1965), ο κωμικός διάλογος (μέσα 16ου αιώνα) που έγραψε στη δημοτική ο Νικόλαος Σοφιανός (1966), τα ανεκδοτα ιταλικά και ελληνικά συνθέματα του Α. Κάλβου (1960), όπως και τα επιστολιμαία *realia* του ποιητή (1963). Παράλληλα με όσα τώρα δημοσιεύονται στο *Γραφείο με θέα*, επιμελείται την επανέκδοση έργων, όπως το πεζογράφημα του Χ. Δημόπουλου *Η Στρατιωτική ζωή εν Ελλάδι*. Χειρόγραφον Έλληνας υπαξιωματικού, (Αθήνα 1977, πρώτη ανώνυμη έκδοση στα 1870 στη Βραϊλά της Ρουμανίας) και το αποδιδόμενο στον Ιωάννη Καρατζά (ή στη συνεργασία Ιω. Καρατζά και Αθ. Ψαλιδά) *Έρωτος αποτελέσματα ήτοι Ιστορία ηθικοερωτική με πολιτικά τραγούδια* (1989).

Στο πρώτο μέρος της πολυτιμής συναγωγής παρατίθενται -με τη χρονολογική σειρά δημοσίευσης από το 1957 (όταν ο μελετητής ήταν 31 χρόνων) ως το 2001- κείμενα που τα θέματά τους εκτείνονται σε πολλές κατευθύνσεις. Καλυπτούν το βηματισμό της νεοελληνικής λογοτεχνίας: από την ακμή της κρητικής λογοτεχνίας και τους κρίσιμους 17ο και 18ο αιώνες, τις πρώιμες επιδόσεις του Δ. Σολωμού και του Α. Κάλβου, τις ερωτοτροπιές με τα ευρωπαϊκά αφηγηματικά πρότυπα του Ρήγα και του Ιω. Καρατζά, τις ρεαλιστικές ανησυχίες των Αλ. Ραγκαβή, Σπ. Ζαμπέλιου, Π. Καλλιγά στα μέσα του 19ου αιώνα.

Πλάι σ' αυτές, μελέτες και αναλύσεις που αφορμούνται από τις στέρεες ευρύτερες συνθέσεις του Μ. Vitti και συμπυκνώνουν ή επεξηγούν δεδομένα γύρω από τις δύσκολες μα και γόνιμες σχέ-

σεις ευρωπαϊκής και νεοελληνικής παράδοσης, ανανέωσης, νατουραλισμού, ηθογραφίας και λαϊκών αφηγηματικών μοτιβών στο έργο του Μυριβήλη. Ανατέμνονται οι συναντήσεις και οι αντιπαλοότητες ανάμεσα στη μαρξιστική και τη φιλελεύθερη πρωτοπορία στα πεδία της κριτικής και της ποίησης, που καταπνίγηκαν από τη δικτατορία του Μεταξά, οι επιδράσεις του Καρυωτάκη και οι συγκρούσεις κριτικών με τον καρυωτακισμό, η πορεία του Γ. Σεφέρη προς τον μοντερνισμό. Οι επιδράσεις του υπερρεαλιστικού κινήματος στην ποίηση του Οδ. Ελύτη και η έφοδος του ποιητή προς τη σύγχρονη πρωτοποριακή ποίηση επισημαίνονται και αναλύονται από τον Μ. Vittì.

Συνοδευτική προς αυτά τα αγαπημένα αντικείμενα των ενασχολήσεών του, η επιλογή αποσπασμάτων από συνεντεύξεις του ιταλού νεοελληνιστή σε ελληνικά έντυπα στο δεύτερο μέρος της έκδοσης (1976 εφημ. *Θεσσαλονίκη*, 1988 περ. *Ένα*, 1992 περ. *Ταχυδρόμος*, 1996 εφημ. *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 1998 εφημ. *Μακεδονία*, 2001 εφημ. *Ελευθεροτυπία* - «Βιβλιοθήκη», 2004 εφημ. *Τα Νέα* - «Βιβλιοδρόμιο. Ιδέες», 2005 εφημ. *Απόφαση*) αποδίδει χαρακτηριστικά στοιχεία από τον πνευματικό βίο του. Το περιεχόμενο τους διαφωτίζει με πληροφορίες, εκτιμήσεις, τοποθετήσεις για τα πεδία των φιλολογικών ενδιαφερόντων του, τα κριτήρια και τη μέθοδο αποτίμησης των έργων της νεοελληνικής λογοτεχνίας και του πολιτισμού από τον ίδιο. Τροφοδοτείται με το περιεχόμενο του τόμου ένας διάλογος με τον αναγνώστη, ο οποίος βρίσκεται σε εξέλιξη από τη δεκαετία του '50 (και τη συνέχεια του οποίου ο νεοελληνιστής ερευνητής αισθάνεται, είμαι σίγουρος, σχεδόν ως βιολογική ανάγκη).

Ιδίως γίνεται αισθητή η τάση αυτή στο τρίτο και στο τέταρτο μέρος. Στο τρίτο, όπου η Αμαλία Κολώνια δημοσιεύει την «Εργογραφία» του Mario Vittì (σ. 241-295) και εκθέτει μέσα από καιρίους τίτλους λημμάτων τη δημιουργικότητα και τον ακάματο μόχθο του ερευνητή. Διευκόλυνση εξαιρετική αποτελεί για τους φοιτητές και τους μελετητές αυτή η συγκέντρωση των δεδομένων της εργογραφίας. Με

αφορμή αυτήν, επιμένω σ' ένα σχόλιο για την πρωτοποριακή στην εποχή της ανθολογίας *Poesia greca del Novecento* (Πάρμα 1957, 1966), με κείμενα, μεταφράσεις και εκτενή εισαγωγή συνθέσεων από την ποιητική παραγωγή της γενιάς του 1880 ως τους μεταπολεμικούς ποιητές (ομολογώ, άγνωστα στοιχεία σε μένα εξαιτίας συγγραγιών). Τα ονόματα των ποιητών, οι τίτλοι των ποιημάτων που ανθολογούνται στην πρώτη έκδοση («Εργογραφία» σ. 250-252) και οι προσθήκες της δεύτερης (σ. 266-268) αναδεικνύουν την καινοτόμα ματιά και την προσεκτική επιλογή. Επιβεβαιώνεται ότι πρόκειται για μια ευσυνειδητή και επιτυχή, πρώιμη προσπάθεια προβολής της ελληνικής ποίησης στο ιταλικό κοινό. Προπάντων ξεχωρίζει η παρουσία ποιητών της γενιάς του '30 και της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς, που και στην Ελλάδα ακόμη δεν είχαν προσεχθεί (Ν. Βρεττάκος, Ν. Γκάτσος, Μ. Σαχτούρης, Ν. Βαλαωρίτης, Τ. Βαρβιτσιώτης, Α. Δεκαβάλλες, Ε. Βακαλό).

Συγχρόνως η θέση του «γραφείου με θέα» επιτρέπει στον συγγραφέα, κάτω από τη γοητεία που ασκεί η σοφία των πολλαπλών εμπειριών και των καρποφόρων χρόνων, να δωρίσει στον απαιτητικό αναγνώστη ένα εξαιρετικό στο ύφος και στο ήθος του, πρωτότυπο «Αυτοβιογραφικό σχόλιο στην Εργογραφία» (Μέρος Δ', σ. 299-349). Το λεπτό χιούμορ, η ευαισθησία και η ειλικρίνεια διαμορφώνουν ένα κείμενο υποδειγματικό (όσο κι αν ο συγγραφέας επιχειρεί να επηρεάσει γράφοντας ότι το σχόλιο αυτό «δεν φέρει καμία ουσιαστική αντίσταση στον πειρασμό της περιαυτολογίας» ή και χαρακτηρίζοντάς το «σαν παρωδία των σοβαρών υπομνημάτων» για ακαδημαϊκές υποψηφιότητες). Οι σχέσεις του με πνευματικούς κύκλους και δημιουργούς στην Ιταλία και στην Ελλάδα, το ειδικό βάρος της γνωριμίας του με τα νεοελληνικά γράμματα και η αφιέρωση -κυριολεκτικά!- της ζωής του σε αυτά αποδίδονται με όσα ο ίδιος σημειώνει σε αδρές γραμμές και με συγκρατημένο τρόπο.

Έχουν, εξάλλου, τόση πυκνότητα και βάθος αυτές οι σχέσεις, ώστε ασφαλώς απαιτείται εκτενέστερη αναφορά

και ανάλυση από άλλους ερευνητές. Καθρεπτίζονται, ωστόσο, οι ενασχολήσεις του από το 1947 και μετά. εμπόδια και αντιξοότητες σε σχέση με την ερευνητική και πανεπιστημιακή σταδιοδρομία του ως καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας στα Πανεπιστήμια της Νάπολης και του Παλέρμο. Προστίθενται, επιπλέον, στοιχεία για τις αναγορεύσεις του σε επίτιμο διδάκτορα των Πανεπιστημίων Θεσσαλονίκης, Παρισίου και Λευκωσίας. Διαπλέκονται οι αναμνήσεις, επίσης, με τις συναντήσεις με φίλους, συνεργάτες, φοιτητές του στους κύκλους μαθημάτων στα Πανεπιστήμια της Θεσσαλονίκης, του Ρεθύμνου, της Σορβόνης (Sorbonne III), της Ρώμης και της Γενεύης μέχρι την ολοκλήρωση της ακαδημαϊκής διδασκαλίας του στο Πανεπιστήμιο του Βιτέρμπο. Αλλά και οι συναναστροφές, οι ανησυχίες, οι ασχολίες στο μικρόκοσμο της παρέας σε περιβάλλοντα της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης, της Ρώμης, του Παρισίου και αλλού.

***

Ο Mario Vitti στον καλαίσθητο τόμο *Γραφείο με θέα. Φωτογραφίες 1948-1981* καταθέτει τεκμήρια γύρω από τη «νωχελική ανεμελιά», κατά τον ίδιο, των αρχών της (δύσκολης ιδίως για την Ελλάδα) δεκαετίας του '50, μα στο βάθος ουσιαστικού περιόδου της ζωής του, των επίσης ταραγμένων χρόνων του '60 και του '70 και της πιο ώριμης φάσης ως το 1981. Διακόσιες δεκαέξι φωτογραφικές απεικονίσεις του γοητευτικού ασπρόμαυρου παρελθόντος ως επιβεβαίωση της επιτυχούς μετατροπής της φωτογράφησης «σε άυλο ρεύμα επικοινωνίας που έτρεφε τη φίλια» με Έλληνες, Ιταλούς και άλλους διανοούμενους, πεζογράφους, ποιητές, κριτικούς, φιλόλογους, καλλιτέχνες, μουσικούς, σκηνοθέτες, εκδότες, τυπογράφους, βιβλιοπώλες κ.ά. Αποτυπώνονται και σχολιάζονται με ευγένεια ζυμώσεις και αντιφάσεις βιοτικές, άνθρωποι λιγότερο ή περισσότερο συνεπείς. Τόποι αυτόφωτοι και χώροι εσωτερικοί αναδεικνύονται: από τα οικεία πρόσωπα ο πατέρας Κωνσταντίνος και η σύζυγος Αλεξάνδρα. Από τους Ιταλούς φίλους οι Τζ. Ντε Κίρικο, Τζ. Ουγγκαρέτσι, Α. Παλατσόκι, Σ. Κουαζιμόντο, Μ. Πετροτσιάνι και ακόμη οι αλλοεθνείς φίλοι του

ελληνικού πολιτισμού Β. Bouvier, R. Milliet, Ed. Keeley.

Οι έλληνες φίλοι, συνεργάτες και γνωστοί δεκάδες υποκύπτουν στην αξίωση ή στον αιφνιδιασμό της φωτογράφησης. Περισσότερες οι φωτογραφίες του Οδ. Ελύτη (21 φωτογραφικές πόζες). Τέσσερα από τα στιγμιότυπα του 1951 σε Παρίσι και Ρώμη τα εντοπίζω ενσωματωμένα στη μελέτη *Οδυσσέας Ελύτης. Κριτική μελέτη* (1984), όπου και για πρώτη φορά ο Μ. Vitti αναφέρεται στην ενασχόληση με τη φωτογραφία. Λειτουργούν μαζί με τις λίγες σειρές αυτοβιογραφικών λεπτομερειών ως επιλογικό σχόλιο στην εξαιρετική μελέτη για τον ποιητή.

Ακολουθούν αριθμητικά οι φωτογραφίες του Γ. Σεφέρη. Μνημειώνονται σ' αυτές τις φωτογραφίες πρόσωπα, κύκλοι, πράγματα των νεοελληνικών γραμμάτων, αντλώντας αξία διαχρονική (ή ενισχύοντάς την κι αυτές με τη σειρά τους). Επιλεκτικά για να δώσω το εύρος των επαφών και συναναστροφών του Μ. Vitti υπενθυμίζω από τους θανόντες τους Γ. Κατσιμπαλή, Μ. Καραγάτση, Αγγ. Τερζάκη, Στρ. Μυριβήλη, Κ.Θ. Δημαρά, Στρ. Τσίρκα, Γ. Μόραλη, Ν. Γκάτσο, Γ. Μαυροϊδή, Σπ. Βασιλείου, Μ. Λυμπεράκη, Ν. Καρύδη, Ν. Καλλιανέση, Φ. Βλάχο, Κ. Φραϊερ, Αλ. Κοτζιά, Τ. Σινόπουλο, Γ. Π. Σαββίδη, Σπ. Πλασκοβίτη, Μ. Κατσαρό, Β. Στεριόδη, Δ. Ποταμίτη, Μ. Αναγνωστάκη, Τατιάνα Γκρίτσι-Μιλλιέξ. Και από τους ζώντες φίλους καταγράφω τους Δ. Σαββόπουλο, Β. Βασιλικό, Π. Μουλλά, Ν. Κούνδουρο, Ν. Κάσδαγλη, Ν. Βαγενά, Αλ. Αργυρίου, Γ. Δάλλα, Θ. Βαλτινό, Ν. Βαλαωρίτη. Μοίρασμα συγκινήσεων και βιωμάτων σε κέντρα του κοσμοπολιτισμού: Κωνσταντινούπολη, Παρίσι, Ρώμη, Μιλάνο, Γένοβα, Πρίστον. Η πλειονότητα των φωτογραφιών παραπέμπουν σε πρόσωπα και δεδομένα της Αθήνας, ενώ είναι παρούσες πόλεις και περιοχές που κυρίως γειτνιάζουν σε θάλασσες: Θεσσαλονίκη, Ύδρα, Αίγινα, Μύκονος, Ρόδος, Ρέθυμνο, Ραφήνα, Γαλατάς Τροιζήνας.

Με φυσικά στιγμιότυπα ή ατμοσφαιρικές πόζες, ο Μ. Vitti ίσως και χωρίς πλήρη συνειδητοποίηση στην αρχική στιγμή, ενισχύει την άποψη ότι η φωτογραφία ξεφεύγει από το επίπεδο μιας

απλής ανάμνησης και λειτουργεί ως κλήτευση της συνείδησης. Καλείται ο ερευνητής των νεοελληνικών γραμμάτων να εντυφώσει στη γραμματεία, αλλά και να μην αποκοπεί από τη ζωντανή και ανεπανάληπτη παρουσία των δημιουργών της. Συγχρόνως, οι φωτογραφίες και τα συνοδευτικά αποσπάσματα του «Αυτοβιογραφικού σχόλιου» τείνουν να απογειώσουν τη γραφική απεικόνιση μιας συγκυρίας σε ενδιαφέρον πείραμα αντίστασης στο θάνατο (αντίθετα από τους ισχυρισμούς του Ρ. Μπαρτ).

Έτσι προκύπτει η γλυκιά παγίδευση που επιφυλάσσει στον αναγνώστη των γραμματολογικών και κριτικών μελετών του, με ένα εγχείρημα παραπλήσιο, αν σκεφτούμε ότι και η φωτογραφία είναι ένα είδος γραφής. Εδώ διαισθάνομαι ότι βρίσκεται, εναρμονισμένος με τη φιλοσοφική θέαση της ζωής, ίσως ο πιο σημαντικός στόχος του Μ. Vitti: η άρνηση της κατάστασης του θανάτου και του αμετάκλητου χαρακτήρα που αυτός έχει. Ο διανοούμενος Μ. Vitti επιμένει να «προσφέρει τα αγαθά της γης και των γραμμάτων», μαζί και της φωτογραφικής εικόνας. Καλεί τον σύγχρονο άνθρωπο να δει χωρίς τους θολούς μεταφυσικούς φακούς την υπέρβαση της φθαρτής ύπαρξης. Πλέει μέσα στον ποταμό των γήινων ζυμώσεων και στοχαστικών αποτυπώσεων του ανθρώπινου πνευματικού πολιτισμού. Επιχειρεί να γεφυρώσει με τη γραφή και το φωτογραφικό φακό το τοπικό με το οικουμενικό, το πεπερασμένο με το αιώνιο, «χωρίς ωστόσο να κόβεται η ορμή και η έξαψη της συζήτησης», που ξεχειλίζει έξω από τις φωτογραφίες στο σήμερα και στο πάντα. Χωρίς η ακαδημαϊκή ιδιότητα να υπονομεύει την απλότητα και τη γνησιότητα που κινεί και τη φωτογραφική μηχανή στην αποτύπωση της αληθινής εικόνας του κόσμου και της διαρκούς ροής του.

Το έργο του Mario Vitti, ως ξεχωριστή σύνθεση του ευρωπαϊκού με το οικουμενικό πνεύμα εμπλουτίζεται με τις δύο εκδόσεις, ενώ με τις φωτογραφικές επιδόσεις του ο νεοελληνιστής ενισχύει έναν γόνιμο διάλογο με τον άνθρωπο, τον χρόνο και την αισθητική

ΓΙΩΡΓΟΣ Κ. ΜΥΡΑΗΣ